پشت بەست بە ئەحكامەكانی ماددەی (١٠) لە یاسای دەستەی پاراستن و چاككردنی ژینگە لە هەرێمی كوردستان - عێراق ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠١٠ و ئەحكامەكانی بەشی دووەم و ماددەی (٤٥) لە یاسای دەستەی پاراستن و چاككردنی ژینگە لە هەرێمی كوردستان - عێراق ژمارە(٨)ی ساڵی ٢٠٠٨، ئەم رێنماییەی خوارەوەمان دەركرد:

ڕێنمایی ژمارە (٢) ساڵی ٢٠٢١

ڕێنمایی پاراستن وچاككردنی هەوا

ماددەی یەكەم :

مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە ئەو واتایانەی بەرامبەریانە بۆ مەبەستەكانی ئەم رێنماییە:

یەكەم: دەستە : دەستەی پاراستن و چاككردنی ژینگە لە هەرێمی كوردستان .

دووەم: سەرۆك : سەرۆكی دەستە .

سێیەم: لایەنە (تایبەتمەندەكان) پسپۆریەكان: دەستەی پاراستن و چاككردنی ژینگە و فەرمانگەكانی لە پارێزگاكان و ئیدارە سەربەخۆكان دەگرێتەوە .

چوارەم : لایەنی پەیوەندیدار : وەزارەتەكان و دەستەكان و ڕێكخراوەكان و كۆمپانیاكانی پەیوەندیدار بەو پڕۆژانەی كە كاردەكەنە سەر ژینگە دەگرێتەوە .

پێنجەم: هەوای دەوروبەر : واتا ئەو بەشە لە هەوای دەوروبەری شوێنەكانی نیشتەجێبوون و بازرگانی و خۆشگوزەرانی (ڕابواردن) گشتی و تایبەتەكان و شوێنەكانی كاركردن بۆ چالاكییەكان و پڕۆژە پیشەسازییەكان.

شەشەم: پیسبوونی هەوای دەوروبەر : بوونی پیسكەرێك یان تێكەڵەیەك لە پیسكەرەكان لە هەوای دەوروبەر بە بڕ و چڕییەكی زیاتر لە سنووری رێپێدراو و لە ماوەی كاتی دیاری كراو بەشێوەیەكی راستەوخۆ یان ناراستەوخۆ دەبێتە هۆی زیان گەیاندن بە مرۆڤ و بوونەوەری زیندوی تر یان پێكهێنەرە نا زیندووەكان.

حەوتەم پیسكەرەكانی هەوا : بریتیە لە (ئۆزۆنی زەمینی زیان بەخش، وردیلە هەڵواسراوەكان كە دەكرێت هەڵبمژرێن، یەكەم ئۆكسیدی كاربۆن، دووەم ئۆكسیدی نایترۆجین، دووەم ئۆكسیدی گۆگرد وقوڕقوشم) كە لەم رێنماییەدا دیاری كراون سەرەڕای دوكەڵ و هەڵم و گازەكان و تەپ و تۆزو تەنی (هیس)و تەم و مژ و بۆن و تەنۆلكەو وردیلەكان و ماددە ژەهراوییەكان و هەر ماددەیەكی ژەهراوی یان پیسكەرێكی تر .

هەشتەم: كوالێتی هەوا : ئەو پلەیە یە كە تێیدا هەوای دەوروبەر لە شوێنێكی دا یان هیچ پیسكەرێكی تێدا نیە، یان لە نێو سنووری رێپێدراوە یان تێیپەڕاندوە .

نــۆیەم: دیاریکەرەکــانی کــوالێتی هەوای دەوروبەر : ئەو ســـنوورە ڕێپێـــدراوانەن بـــۆ ئاستەکانی پیسکەرەکان بە پێوەر وپێوانەی دیاریکراو کە ناکرێت تێپەڕێندرێن لە هەوای دەوروبەر لە هەرێمی کوردستان .

دەیەم: ســـنووری ڕێپێـــدراو : واتـــا ڕێـــژەی چـــڕی پیســـکەرەکان لە هەوای دەوروبەر کە کارناکەنە سەر مرۆڤ و بوونەوەرە زیندووەکان لە یەکەیەکی کاتی دیاریکراودا .

یـــازدەهەم: دیاریکەرەکـــانی دەرپەڕانـــدن: ئەو پەڕی ســـنووری ڕێپێـــدراوە بـــۆ چـــڕی پیسکەرەکانی هەوا کە ڕێگە بە دەرهاوێشتنیان دەدرێت لە هەوادا .

دوازدەهەم: ئـــۆزۆنی زەمینـــی زیـــان بەخـــش : گـــازی ئـــۆزۆن پێکـــدێت لە (٣) گەردیـــلەی ئۆکســـجین شـــێوگی کیمیـــایەکەی (O_3) ئەوەش گـــازێکی زیـــان بەخشـــە بـــۆ ژینـــگە و تەندروســـتی و لە هەوادا پێکـــدێت، لە ئاکـــامی کـــارلێککردنی ئۆکســـیدەکانی نـــایترۆجین لەگەڵ ئاوێتە ئۆرگانییەکان بە هەواداچووەکـان (VOC) بە بـوونی تیشـکی ڕۆژ و گەرمـی کەشوهەوا .

سـێزدەهەم: ئـاوێتە ئۆرگـانییە بە هەوادا چووەکـان (Volatile Organic Compound VOC) : بریتین لەو ئاوێتە کیمیاییە ئۆرگانییانەی کە پەستانێکی هەڵمـی بەرزیـان هەیە بە جۆرێك بڕێکی زۆری دەبێتە هەڵـم و دەچێتە بەرگە هەوا لە بارودۆخی ئاسایی دا . وەك (ئەلدیهایدەکان وکیتۆنەکان وهایدرۆکاربونەکان) .

چـواردەیەم: ووردیـــلە هەڵواسـراوەکان کە دەکرێـت هەڵبمـژرێن : ئەو خڵـتە رەق و شـلە هەڵواسراوانەن لە هەوادا کە دەکرێت هەڵبمژرێن، ئەوانیش دوو جۆرن :

أ . وردیـــلە درشـــتەکان : ئەو وردیلـــانەن کە تیرەکانیـــان لە نێـــوان ٢,٥ تـــا (١٠) مـــایکرۆمەتر مایکرۆمەترە .

ب. وردیلە زۆر بچوکەکان : ئەو وردیلانەن کە تیرەکانیان لە (٢,٥) مایکرۆمەتر کەمترە .

پـازدەیەم: سـەرچاوەکانی پیسـبوون : بـریتین لە سـەرچاوە سروشـتییەکان یـان چالـاکییە مرۆییەکـان کە دەبـنە هـۆی دەرهاوێشـتنی پیسـکەرەکان بـۆ هەوا، بە جۆرێـك کە دەبێـتە هۆی پیسبوونی هەوا .

شازدەیەم: سەرچاوەکانی دەرهاوێشتن : هەر کارێك یان چالاکییەك یان هەردووکیان کە دەرهاوێشتەکان دەربکات لە سەرچاوەی جێگیر یان جوڵاو :

أ. ســـەرچاوە جێگیرەکـــانی دەرهاوێشـــتن : خـــۆی لە چالـــاکی یـــان پڕۆژەکـــان یـــان هەر سەرچاوەیەك کە دەرهاوێشتن دەربکات بۆ هەوای دەوروبەر دەبینێتەوە کە سـەرچاوەکە لە شوێنیکی دیاریکراو جێگیرە .

ب. سـەرچاوە جووڵاوەکـانی دەرهاوێشـتن : ئەمـانەی سـەرچاوەی جووڵـاون کە خـۆی لە هۆکارەکـــانی گواســـتنەوەی جووڵـــاو (ســـوارۆ تـــایبەت و گشـــتیەکان و پاســـەکان و بارهەڵگرەکان و ئەو سەرچاوانەی کە دەجووڵێن) دەبینێتەوە .

حەڤدەیەم: پاشماوە رەقەکان : ئەو پاشماوانەن کە لە چالاکییەکانی ماڵان و پیشەسازی و بازرگانی و کشتوکاڵییەکان دێنە ئاراوە کە ریسایکلین ناکرێن یان (دووبارە بەکارناهێنرێتەوە) بەڵکو بە ڕێگەی زانستی و ژینگەیی چارەسەردەکرێن و خۆیان لێ ڕزگار دەکرێت .

هەژدەیەم: پاشماوە پزیشکییەکان : ئەو پاشماوانەن کە پێکدێن لە پارچەی تێکچوی لەشی مرۆڤ یان گیانلەبەران یان خوێن یان شلەکانی لەش و دەرزراوەکان و شاش و سرنج و دەرزی و ئامێرە پزیشکییە تیژەکان و...هیتر لەکەرەستە بەجێماوەکانیتری خزمەتگوزارییەکانی چاودێری تەندروستی.

نۆزدەیەم: پاشماوەی ڤیتێرنەرییەکان: ئەو پاشماوانەن کە پێکدێن لە پارچەکانی گیانلەبەرەکان یان گیانلەبەرە مردار بووەوەکان یان لە پاشماوەکانی سەبڕخانەکان لە (خوێن و خوری و تووکی باڵندەو بەشەکانی کۆئەندامی هەرس) .

بیستەم: نیشاندەری کوالێتی هەوا Air Quality Index AQI : پێوەرێکی ژمارەیی یە (دیجیتاڵە) کە رۆژانە بەکاردەهێنرێت بۆ پێراگەیاندنی کوالێتی هەواو کاریگەری لەسەر تەندروستی مرۆڤ و ژینگە، کە ئاستەکانی پاکی هەوا یان پیسبوونی ڕوون دەکاتەوەو ئەو کاریگەرییە تەندروستیانە چین کە پەیوەستن بە هەر پیسکەرێك و ئاستی هەبوونی . ئەم نیشاندەرە بە گشتی وەستاوە لەسەر پێنج پیسکەرەکانی هەوا (SO_2- NO_2- CO- O_3- $PM_{2.5,10}$) .

بیست و یەکەم: سیستەمەکانی چاودێریکردنی دەرهاوێشتەکان : ئەو ئامێر وتەکنەلۆجیاو مۆدێل و پرۆگرامانەن کە دەرهاوێشتن و بڵاوبوونەوەی پیسکەرەکان لە هەوای دەوروبەردا دەپێوێت و تۆمار دەکات و روون دەکاتەوە، کە لە سەرچاوە جێگیر و جووڵاوەکان دەردەچن .

بیست و دووەم: سیستەمەکانی کۆنترۆڵ کردنی پیسکەرەکان: ئەو هەوا پاڵێو و تەکنەلۆجیا وفلتەرو رێوشوێنانەن کە دەرهاوێشتەی پیسکەرەکان لە هەوادا سنووردار دەکەن، بۆ دڵنیابوون لەوەی کە دیاریکەرە باسکراوەکان لەم رێنماییەدا تێنەپەرێنن .

بیست وسێ یەم: هەڵسەنگاندنی کاریگەری ژینگەیی: **Environmental Impact Assessment (EIA)**: دیاریکردن و شیکردنەوە و هەڵسەنگاندنی کاریگەریەکانی هەر پرۆژەیەك یان دامەزراوەیەك یان چالاکییەك لەسەر ژینگە پێش دەستپێکردن بە جیبەجیکردنی و دیاریکردنی رێوشوێنی پێویست بۆ نەهێشتن یان سووککردنی کاریگەرە نەرییەکان لەسەر ژینگە و هەوا و سەرچاوە سروشتییەکان.

ماددەی دووەم :

ئامانج لەم رێنماییە پاراستنی کوالێتی هەوای دەوروبەر و چاککردنی بەشی بەگرتنەبەری پرۆگرامەکانی چاودێریکردن و کۆنترۆڵکردن و بەدواداچوونی سەرچاوەکانی دەرهاوێشتەی پیسکەرەکان.

ماددەی سێ یەم :

دەستە پابەند دەبێت بە دامەزراندن و پەرەپیدان و نوێ کردنەوەی تۆڕەکانی چاودێریکردنی بەردەوامی کوالێتی هەوای دەوروبەر لە هەرێمی کوردستان بەهاوکاری لەگەڵ لایەنەکانی پەیوەندیدار.

ماددەی چوارەم: ئەرکەکان و بەرپرسیارێتیەکان :

لایەنە تایبەتمەندەکان هەڵدەستن بە پاراستنی هەوای دەوروبەر لە پیسکەرەکان لەڕیگەی ئەم ئەرك و کارانەی خوارەوە:

یەکەم: دیاریکردنی ناوچە و تیشکۆکانی پیسبوونی هەوا لە ڕیگەی بەرنامەی چاودێریکردنی کوالێتی هەوای دەوروبەر و دەرهاوێشتەی چالاکی و پرۆژەکان و دیاریکردنی ڕێگەو میکانیزم و ئامێرە پێویستەکان بۆ هەر حاڵەتێکی پیسبوون.

دووەم: ئەنجامدانی رووپێو و شیکردنەوە پێویستەکان بۆ دیاریکردنی ئاستەکانی پیسبوون و دیاریکردنی هۆکارەکانی بەجۆریك کە سنوورە رێپێدراوەکان تێنەپەڕێنن، بەهەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان.

سێ یەم: پۆلێنکردنی چالاکییە پیسکەرەکانی هەوا لە هەرێم بە پێ ی کوالێتی و بڕ و کاریگەری ئەو پیسکەرانەی کە لێیانەوە دەردەچن .

چوارەم: چاودێریکردن و پشکنینی گشت چالاکی و دامەزراوە و پڕۆژە گشتی و تایبەتەکان کە پیسکەری ژینگەن لەریگەی ئەنجامدانی :

أ. پێوانەکردنە خولییەکان بۆ دیاریکردنی دەرهاوێشتەکان و کوالێتی هەوای دەوروبەر.

ب. دڵنیابوون لە بوونی سیستەمەکانی چاودێریکردن و کۆنترۆڵکردنی بەردەوامی دەرهاوێشتەکان و هەڵسەنگاندنی چووستیان.

ج. ڕیکخستنی کۆنوسێك دەربارەی پرۆسەی چاودێریکردن و پشکنین کە ئەنجامی پێوانەکانی سەرچاوەکانی دەرهاوێشتەی پیسکەرەکان و هەوای دەوروبەر و مەودای گونجانیان، لەگەڵ دیاریکەرەکان لەخۆبگرێت لەگەڵ راسپاردە و تێبینیەکان بۆ وەرگرتنی رێوشوێنی پێویست.

پێنجەم: دەبێت رەزامەندی دەستە و فەرمانگەکانی خۆی وەربگیرێت پێش دەستپێکردن بەهەر پرۆژەیەك یان چالاکییەکی ئایندە کە کاربکاتە سەر کوالێتی هەوا.

شەشەم: دامەزراندنی وێستگەکانی چاودێریکردنی جێگیر بۆ پیسکەرەکانی هەوا لە ناوچەکانی هەرێم بەجۆریك کە بەشێوەیەکی ئەلیکترۆنی بە دەستە بەسترابێتەوە , وێرای دابینکردنی وێستگە گەڕۆکەکان و ئامێرە بارکراوەکان بۆ پێوانەکردنی تەرکیزەکانی پیسکەرەکان کە بەکاردەهێنرێن بۆ مەبەستەکانی چاودێریکردن و پشکنین.

ماددەی پێنجەم :

دەستە هەڵدەستێت بە پڕۆسەکانی چاودێریکردن و هەڵسەنگاندنی بەردەوام و ئامادەکردنی لێکۆڵینەوەکان و توێژینەوەکان و پارێزگاریکردن لە کوالێتی هەوای دەوروبەر و سنووردارکردنی کاریگەرییە زیانبەخشەکانی پەیدابوو لە دەرهاوێشتنی گازە پیسکەرەکان، هەڵدەستیت بەدیاریکردنی نیشاندەری کوالێتی هەوای دەوروبەری تایبەت بە هەرێمی کوردستانAQI.

ماددەی شەشەم :

دەستە بەهەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان تایبەتمەند دەبێت بە ئامادەکردنی سیستەمی زانیاری تایبەت بە کوالێتی هەوا لە هەرێم. و گشت لایەنەکانی پەیوەندیدار بە سەرچاوەکانی دەرهاوێشتەی جێگیر و جوڵاوەکان دەبێت ئەمانەی خوارەوە بە دەستە بدەن:

یەکەم: گشت داتا و زانیارییە بەردەستەکان لە تۆمارەکانیان یان ئەوانەی کە رەنگدانەوەی چالاکییەکانیان لە پرۆژە پیشەسازی وتەندروستی و بازرگانی وخزمەتگوزاریەکان و لەوانەش پیشەییەکان و پرۆژەکانی وەبەرهێنان بەگشت جۆرەکانی و ئەوانەی کە دەکەونە ناوچە پیشەسازییەکان یان ناوچە ئازادەکان یان ئەوانەی کە دواتر دادەمەزرێندرێن.

دووەم: داتا و زانیاریەکان دەربارەی ژمارە و سروشتی کۆگاکان کە کەرستەی کیمیایی و ژەهراوی تێدایە کە مەترسییەکی زۆریان هەیە لەسەر هەوای دەوروبەر.

ماددەی حەوتەم :

ئامادەکردنی راپۆرتیکی ساڵانەی تایبەت بە هەڵسەنگاندنی کوالێتی هەوای دەوروبەر کە مەودای پابەندبوونی سەرچاوەکان بە دیاریکەرەکانی دەرهاوێشتەکانی پیسکەرەکان روون بکاتەوە بە پشتبەستن بە داتا و زانیاریەکان کە بەدەست دەهێنرێن لە سیستەمەکانی چاودێریکردن و پشکنین.

ماددەی هەشتەم :

پاشکۆی ژمارە (١) پشتی پێدەبەسترێت وەك ئاستەکانی رێپێدراو بۆ شەش پیسکەرە باوەکە لە هەوای دەوروبەر لە هەرێمی کوردستان.

ماددەی نۆیەم :

گشت ئەو چالاکی و پرۆژانەی لە کەرتی تایبەت و گشتیدا دەبنە هۆی پیسبوونی هەوا پابەند دەبن بەوانەی خوارەوە:

یەکەم: پێشکەشکردنی راپۆرتێکی هەڵسەنگاندنی کاریگەری ژینگەیی پێش دەستپێکردن بە دامەزراندنی پرۆژەکە کە ئەم رێوشوێنانەی خوارەوە لەخۆ بگرێت کە پێویستن بۆ پاراستنی کوالێتی هەوای دەوروبەر:

أ. هەڵسەنگاندنی کاریگەری پرۆژەکە لەسەر کوالێتی هەوا.
ب. ئەو ئامرازە پێشنیازکراوەکان بۆ سنووردارکردن و چارەسەرکردنی هۆکارەکانی پیسبوونی هەوا بەشێوەیەك کە گونجاو بوون بە رێنمایيە کارپێکراوەکان بەدیبهێنێت.
ج. حاڵەتەکانی لەناکاو و رێتێچووی پیسبوونی هەوا و وەرگرتنی رێوشوێنی پێویست بۆیان.
د. جێگرەوە شیاوەکان بۆ بەکارهێنانی تەکنیکەکانی دۆستی ژینگە بۆ کەمکردنەوەی پیسبوونی هەوا.

دووەم: دابینکردنی سیستەمەکانی چاودێری بۆ چاودێریکردنی پیسکەرەکانی هەواو هەڵسەنگاندنی ئەنجامەکانیان, دەستە هەڵدەستیت بە دیاریکردنی ئەو چالاکی و پرۆژانەی کە پێویست بە بوونی ئەم سیستەمانە تییاندا دەکات.

سێیەم : دامەزراندنی سیستەمەکانی کۆنتڕۆڵکردن لەسەر سەرچاوەکانی پیسبوونی هەوا و دڵنیابوون لە چوستیان و چارەسەرکردنی کەم وکوڕی لە کاتی ڕوودانیدا، وە ئاگادارکردنەوەی دەستە لێی .

چوارەم : دروستکردنی داتابەیسێك لە بواری پاراستنی هەواو بەردەوامکردنی .

پێنجەم: پێشکەشکردنی ڕاپۆرتی خولی یان ساڵانەیی دەربارەی دەرهاوێشتەکانیان بۆ لایەنە تایبەتمەندەکان لە پارێزگاو ئیدارەکانی هەرێمی کوردستان.

ماددەی دەیەم :

پێویستە گشت چالاکی و پڕۆژەکان ئاسانکاری پێویست پێشکەش بە لایەنە تایبەتمەندەکان بکەن لە ماوەی پڕۆسەکانی پشکنین و هەڵسەنگاندن. ئاسانکاریەکانیش ئەمانە دەگرێتەوە :

یەکەم : ڕیگەدان بە چوونە ژوورەوە بۆ هەموو شوێنەکانی چالاکیەکان و پڕۆژە پیشەسازی و بازرگانی و کشتوکاڵی و تەندروستی و خزمەتگوزارییەکان و پڕۆژەکانیتر کە دەبنە هۆی پیسبوون .

دووەم: پێشکەشکردنی بەڵگەنامەو داتاکانی پەیوەندیدار بە هەڵسەنگاندنی ڕێژەی پیسکەرە دەرچووەکان و ڕێوشوێنەکانی وەرگیراو بۆ چارەسەرکردن لە لایەن خاوەن پڕۆژە یان چالاکیەکە.

ماددەی یازدەیەم:

لایەنە پەیوەندیدارەکان پابەند دەبن بە جێبەجێ کردنی ئەم مەرجانەی خوارەوە بۆ کەمکردنەوەی پیسبوونی پەیدابوو لە سەرچاوە جوڵاوەکان :

یەکەم: ئەنجامدانی پشکنینی گزۆز ساڵانە بۆ سوارۆ تایبەتەکان و ئۆتۆمبیلەکانی کرێ و گواستنەوەی گشتی و بارهەڵگرەکان هەر (٦) شەش مانگ جارێك.

دووەم: چاودێریکردنی ئەو دەرهاوێشتنانە کە پەیدا دەبن لە گشت جۆرەکانی سوارۆکان و سەپاندنی پێبژاردن لەسەر سوارۆ سەرپێچیکەرەکان ئەمەش لە لایەن بەرێوەبەرایەتیەکانی هاتووچۆ لە گشت پاریزگا و ئیدارەکان دا , ئەو سوارۆیانەی کە دۆستی ژینگەن ببەخشرێن لە ئەنجامدانی پشکنینەکان لە سێ ساڵی یەکەمدا.

سێ یەم: سەرچاوە جوڵاوەکان قەدەغە دەکرێن لە بەکارهێنان ئەگەر دەرکەوت ئەنجامەکانی پشکنین ناگونجێت لەگەڵ دیاریکەرە باسکراوەکانی ئەو ڕێنماییانەی کە لە پاشکۆی ژمارە (٧) دا هاتووە , تاکو چاك دەکرێتەوە یان دەگۆڕدرێت .

چوارەم: دیاریکردنی خەسڵەتەکانی ئەو سیستەمانەی کە پێویستە بەردەستبن لە سوارۆکان بۆ دڵنیابوون لە کۆنترۆڵ کردنی دەرهاوێشتەی پیسکەرەکان .

پێنجەم: دیاریکردنی کوالێتی و ژمارەی ئامێرە پێویستەکان بۆ پشکنینی سوارۆکان بە پێ ی قەبارەی کارو دڵنیابوون لەوەی کە کارمەندانی پشکنین بە باشی ڕاهێنراون لەسەر ئامێرەکانی پشکنین.

ماددەی دوازدەهەم:

گشت سەرچاوەوە چالاکی و پرۆژەکان کاتێك سووتەمەنی بەکاردەهێنن بۆ مەبەستە پیشەسازی یان بیناسازیەکان یان وێستگەکانی بەرهەمهێنانی ووزە یان دامەزراوە نەوتیەکان، دەبێت پابەندبن بەمانەی خوارەوە :

یەکەم: بەکارهێنانی سووتەمەنی گونجاو بە پشتبەستن بەو خەسڵەتانەی کە لە لایەن وەزارەتی سامانە سروشتییەکان دەرچوێندراون .

دووەم: پێویستە دووکەڵکێشەکان بەکاربهێنرێن بە مەرجێك بەرزیەکانیان تەواو و پێویست بێت بە جۆریك کە کارنەکاتە سەر هەوای دەوروبەر، هەروەك لە ماددەی نۆیەم باسکراوە .

سێیەم: بەکارهێنانی سیستەمەکانی پاڵاوتن و تەکنەلۆژیا نوێیەکان بۆ کۆنترۆڵکردنی گازە دەرچووەکان.

چوارەم: ڕەچاوکردنی فاکتەرەکانی کەش و هەواو دووری تەواو بۆ نەگەیشتنی دەرهاوێشتەی پیسکەرەکان بۆ ناوچەکانی نیشتەجێبوون و بازرگانی و گەشتوگوزارو کشتوکاڵییەکان و هیتریش .

ماددەی **سێزدەهەم:**

گشت چالاکی و پرۆژە گشتی و تایبەتەکان لە کاتی دیزاینکردنی دوکەڵکێشەکان پابەند دەبن بەم فاکتەرو خەسڵەتانەی خوارەوە:

یەکەم: ئەو هۆکارانەی کە ڕەچاودەکرێن لە کاتی دیزاین کردنی دوکەڵکێشەکان:

أ. خاسیەتە کیمیایی و فیزیاییەکانی ماددە دەرچووەکان .
ب. قەبارەو خێرایی و پلەی گەرمی دەرهاوێشتەکان .
ج. تیرەی دوکەڵکێشەکەو ئەو کەرستانەی کە لە دروستکردنی بەکاردەهێنرێن.
د. ئاستی بەرزی دامەزراوەکان و تەلارەکان بە بەراورد بە ناوچەکانی دەوروبەری.
ذ. ئاستی بەرزی دامەزراوەکان و تەلارەکان بەبەراورد بە ناوچە هاوسێکان.
ر. خێرایی و ئاراستەی باو پلەکانی گەرمی و شێی هەوای دەورووبەر.

دووەم: خەسڵەتەکانی بەرزییەکانی دوکەڵکێشەکان بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

أ. ئەو دوکەڵکێشانەی کە تایبەتن بە چالاکییەکان وپرۆژە پیشەسازییەکان :

دیاری کردنی بەرزی دووکەڵکێشەکە بەم هاوکێشەی خوارەوە دەبێت :

$$Hg= H + 1.5L$$

کە:

Hg: بەرزی دووکەڵکێشەکە پێوانە کراوە لە ئاستی بەرزای

زەوی لە بناغەی دووکەڵکێشەکە .

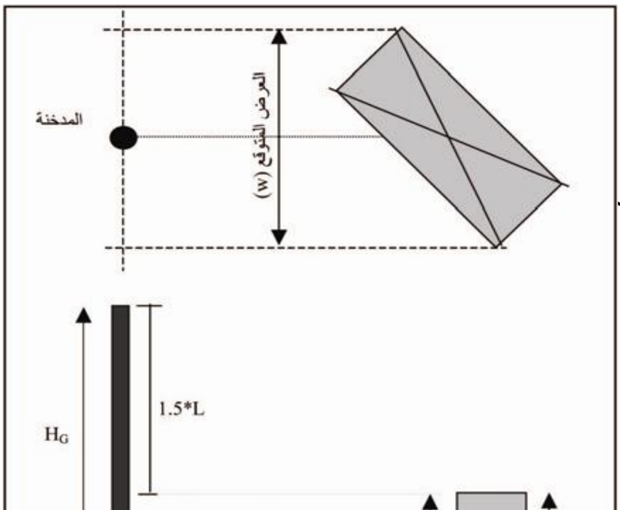

H: بەرزایی بینای پیشەسازییەکان لە بناغەی دووکەڵکێشەکە

L: کەمترین دووری ، بەرزایی h یان پانی w بیناکانی نزیك

بیناکانی نزیك = ئەو بیناکان لە چوارچێوەی / نزیك نیوە تیرە

کە دەکاتە **L5**بەڵام کەمتر لە ٨٠٠ مەتر.

ب. ئەو دوکەڵکێشانەی کە کۆی گشتی دەرهاوێشتەکانیان لە کاتژمێرێکدا زیاتر لە (١٥٠٠٠)کگم بێت، دەبێت بەرزی دوکەڵکێشەکە بەلایەنی کەم دووجارونیو زیاتر بێت لە بەرزایی تەلارەکانی دەوروبەر لە نێویاندا ئەو تەلارەی کە دوکەڵکێشەکەی تیدایە.

ج. پێویستە بەرزایی دوکەڵکێشەکان لە شوێنە گشتییەکان و چێشتخانەو نانەواخانەو هۆتێل و کاروبارە بازرگانییەکان کەمتر نەبێت لە (٣) سێ مەتر لەسەر بەرزترین تەلار یان زیاتربێت، بە پێ ی سروشتی پڕۆژە یان چالاکیەکە.

ماددەی چواردەیەم :

پاشماوەکانی شارەوانی یان پزیشکی یان هەر پاشماوەیەکی تر قەدەغەیە فڕیبدرێت یان کۆبکرێتەوە یان بسووتێنرێت لە ناوچەکانی نیشتەجێبوون یان ناوچە بازرگانی یان کشتوکاڵی یان پێشەسازیەکان و شوێنە گشتییەکان، بەڵکو دەبێت چارەسەر بکرێت و بە شێوەیەکی زانستی ژینگەیی لاببردرێت لە شوێنی تەرخانکراو بۆ ئەو مەبەستە .

ماددەی پازدەهەم :

کۆنتڕۆڵکردنی دەرهاوێشتە گازییەکان لە شوێنەکانی فڕیدان و ژێر خاککردنی پاشماوەکان کە لە ئێستا هەن یان ئەوانەی کە لە ئایندەدا دروست دەکرێن لەڕێگەی:

یەکەم: کۆنتڕۆڵکردنی دەرهاوێشتەکانی گازی میسان بە بەکارهێنانی سیستەم و تەکنەلۆژیا نوێیەکان بۆ کۆکردنەوەی گازەکان و سوود وەرگرتن لێیان لە بەرهەمهێنانی ووزەدا.

دووەم: کۆنتڕۆلکردنی خۆڵ و بۆنە دەرچووەکان و نەهێشتنی روودانی ئاگرکەوتنەوەکان لە شوێنەکانی فرێدان و ژێر خاککردنی پاشماوەکان.

سێیەم: نەهێشتنی فرێدان یان شاردنەوەی پاشماوە ترسناکەکان لە شوێنەکانی ژێرخاککردنی پاشماوەکانی شارەوانی ئەمەش بۆ دوورکەوتنەوەیە لە دەرچوونی گازە ژەهراوییەکان.

ماددەی شازدەیەم:

خاوەن چالاکی و پڕۆژەکان پابەند دەبن بە وەرگرتنی رێوشوێنە پێویستەکان بۆ لێنەچوون یان دەرچواندنی پیسکەرەکانی هەوا لەناو شوێنی کاردا, چ بەهۆی سروشتی ئەنجامدانی چالاکییەکانی بێت یان کەم وکوڕییەك لە دەزگا و ئامێرەکان بێت, ئەمەش لەڕیگەی دابینکردنی ئامێر و ئامراز و کەرستەو سووتەمەنی گونجاو دەبێت و دڵنیابوون لەوەی کە هەوا گۆڕگێی گونجاو و شیاو هەیە و دروستکردنی دوکەڵکێشەکان و دامەزراندنی

سیستەمەکانی کۆنترۆڵکردنی پیسکەرەکان لەگەڵ رەچاوکردنی ماوەی بەرکەوتنی کارمەندان بە پیسکەرەکان.

ماددەی حەڤدەیەم: رشاندنی قڕکەرەکانی مێرووله یان هەر ماددەیەکی کیمیایی تر بۆ مەبەستە کشتوکاڵییەکان یان پێویستییەکانی تەندروستی گشتی قەدەغەیە تەنها پاش وەرگرتنی رەزامەندیەکان نەبێت، لەگەڵ ڕەچاوکردنی ئەو مەرج و رێنماییانەی کە هەردوو وەزارەتی کشتوکاڵ و تەندروستی لە هەرێم یان عێراق دا دیاری دەکەن، لەگەڵ پابەندبوون بەم رێوشوێنانەی خوارەوە:

یەکەم: پێڕاگەیاندنی سەنتەرەکانی تەندروستی و ڤێتێرنەری بە کوالێتی ئەو ماددانەی کە دەڕشێندرێن لەگەڵ دژە ژەهراویبوونەکان و وادەی پرۆسەکانی ڕشاندن.

دووەم: دابینکردنی پیداویستیەکانی فریاکەوتنە سەرەتاییەکان.

سێ یەم: ئاگادارکردنەوەی دانیشتووان بە نزیك نەکەوتنەوە لەو شوێنانەی کە دەڕشێندرێن.

چوارەم: ئەو کارمەندانەی کە هەڵدەستن بە ڕشاندن دەبێت تایبەتمەند و ڕاهێنراوبن.

ماددەی هەژدەیەم:

گشت ئەو چالاکی و پرۆژە تاکەکەسیانە لەکاتی هەڵسان بە کارەکانی گەڕان یان هەڵکەندن یان دروستکردن یان تێکدان یان گواستنەوەی پاشماوە یان خۆڵ, دەبێت وووریابوونی پێویست لەکاتی کارەکان وەربگرن وێرای وووریابوونە پێویستەکان بۆ ئەمبارکردن یان گواستنەوەی سەلامەتی ئەم پاشماوانە بۆ نەهێشتنی پەرشوبڵاوبوونی, ئەمەش بەم شێوەیەی خوارەوە:

یەکەم: ئەو کەرستانەی کە قابیلی پەرشوبڵاوبوونەوەن لە شوێنی کارکردندا دەبێت داپۆشرێن بۆ ئەوەی نەبنە هۆی پیسبوونی هەوای دەوروبەر.

دووەم: گواستنەوەی پاشماوە و خۆڵەکانی پەیدابوو لەم چالاکیانە لەناو کۆنتێنەر یان ئامانی تایبەت بە بەکارهێنانی هۆکارەکانی گواستنەوە کە ئامادەو مۆڵەتدراون بۆ ئەم مەبەستە و پابەندبوون بە دانانی چادر لەسەر باری ئۆتۆمبێلەکە.

سێیەم: شارەوانی پەیوەندیدار بەهەماهەنگی لەگەڵ لایەنە تایبەتمەندەکان دەبێت هەڵسێت بە دیاریکردنی ئەو شوێنانەی کە گواستنەوەی پاشماوەکانی بۆ دەکرێت، بۆ رزگاربوون لەو پاشماوانە بەجۆریك کە دووریەکەیان لە (٥٠٠٠) پێنج هەزار مەتر کەمتر نەبێت لە نزیکترین ناوچەی نیشتەجێبوون یان ناوچەی بازرگانی یان پیشەسازی.

ماددەی نۆزدەیەم :

ئەو چالاکی و پرۆژانەی کە هەن لەگەڵ فراوانبوون و نوێکارییەکانیان تێیاندا گوێڕایەڵی ئەو ئەحکام و ماددانە دەبێت کە لەم رێنماییەدا هاتوون.

ماددەی بیستەم :

گشت ئەو سەرچاوە و چالاکی و پڕۆژانەی کە پیسکەرەکان دروست دەکەن دەبێت پابەندبن بە دیاریکەرەکان و ئاستەکانی دەرهاوێشتن بە پێ ی پاشکۆکانی (١، ٢ ، ٣،٤، ٥، ٦، ٧) کە لەم رێنماییانەدا باسکراون.

ماددەی بیست و یەکەم :

پاشکۆکانی (١، ٢ ، ٣،٤، ٥، ٦، ٧) بەشێکن لەم رێنماییانە هەموار یان نوێ دەکرێنەوە بە پێ ی پێوەرە جیهانییەکان لە کاتی پێویست دا.

ماددەی بیست و دووەم :

بەند و پاشکۆ باسکراوەکانی ئەو رێنماییە نوێ دەکرێتەوەو هەمواردەکرێنەوە، بە پێ ی پیداویستییەکانی ژینگەیی لە ئایندە و بە پێ ی بەندەکانی ریککەوتننامە نێودەوڵەتییەکان ئەگەر پێویست بکات.

ماددەی بیست وسێ یەم :

کاتەکان و درێژکردنەوەکانی جێبەجێکردنی ئەم رێنماییانە بەم شێوەیەی خوارەوە دیاری دەکرێت:

یەکەم: بەندەکان و بڕگەکانی ئەم رێنماییانە لەسەر گشت سەرچاوە چالاکی و پڕۆژەکانی دامەزراو پێش دەرچوونی ئەم رێنماییانە کە دروستکەری پیسکەرەکانن جێبەجێ دەکرێن بۆ ماوەیەکی کاتی زیاتر نەبێت لە (١) یەك ساڵ، بۆ ئەوەی چالاکی و پرۆسەکانی بەرهەمهێنان و پێشەسازیەکانی بگونجێن لەگەڵ ئەم رێنماییە.

دووەم: دەستە دەتوانێت درێژکردنەوەی ئەو ماوەیە کە لە بەندی یەکەمی ئەم ماددەیە باسکراوە زیاد بکات، زیاتر نەبێت لە دوو ساڵ بۆ پڕۆژەکانی پیشەسازی قورس وەك (پێشەسازییە نەوتییەکان وئاسن و پۆڵا وە وێستگەکانی بەرهەمهێنانی ووزەی کارەباو کارگەکانی چیمەنتۆ و هەر پرۆژیەك کە لەنێو پیشەسازییە قورسەکان بێت کە لەلایەن دەستەوە دیاری دەکرێت) بە پێ ی ئەو داواکارییەکە کە لە لایەن خاوەنی پڕۆژەکە پێشکەش دەکات بۆ دەستە پێش (٤٥) چل و پێنج ڕۆژ لە تەواوبوونی ماوەی ساڵی یەکەمدا.

ماددەی بیست وچوارەم :

یەکەم : هەر کەسێك سەرپێچی ئەحکامەکانی ئەم ماددەیە بکات سزا دەدرێت بە پێ ی ئەحکامەکانی ماددەکانی چل و یەك و چل و دوو و چل و سێ لە یاسای پاراستن وچاککردنی ژینگە لە هەرێمی کوردستان- عێراق ژمارە ٨ ساڵی ٢٠٠٨.

دووەم : سەرپێچکاری ئەحکامەکانی ئەم رێنماییە ئەرکی راگرتن و نەهێشتنی زیانەکانە کە بەرکەوتەی ژینگە دەبێت و دەبێت کاریگەرییەکانی لابەرێت، سەڕەرای ئەوەش دەبێت قەرەبۆی کاریگەری زیانەکان بکاتەوە .

ماددەی بیست و پێنجەم :

ڕێنمایی ژمارە (٣) ی ساڵی ٢٠١١ کە لەلایەن دەستەی پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێمی کوردستان دەرچووە هەڵدەوەشێتەوە.

ماددەی بیست و شەشەم :

ئەم ڕێنماییە لە ڕۆژی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) کاری پێدەکرێت .

پاشکۆی ژمارە(١) / بریاڕدە پاشکۆی ژمارە(١) / بریاڕدەرەکانی جۆری هەوای دەوروبەر

جۆری پیسکەر	سنووری ڕێپێدراو	تێکڕای کات
دووەم ئۆکسیدی گۆگرد (SO_2)	160 (µg/m^3)	یەك کاتژمێر
	80 (µg/m^3)	٢٤ کاتژمێر
	60 (µg/m^3)	ساڵانە
دووەم ئۆکسیدی نایترۆجین (NO_2)	120 (µg/m^3)	یەك کاتژمێر
	80 (µg/m^3)	٢٤ کاتژمێر
	40 (µg/m^3)	ساڵانە
یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن (CO)	8 (mg/m^3)	یەك کاتژمێر
	10 (mg/m^3)	٨کاتژمێر
ئۆزۆن (O_3)	120 (µg/m^3)	یەك کاتژمێر
	100 (µg/m^3)	٨ کاتژمێر
تەنۆچکە ووردەکان(PM2.5)	20 (µg/m^3)	٢٤ کاتژمێر
	10 (µg/m^3)	ساڵانە
تەنۆچکە ووردەکان (PM10)	60 (µg/m^3)	٢٤ کاتژمێر
	40 (µg/m^3)	ساڵانە
قورقوشم (Pb)	0.5 (µg/m^3)	ساڵانە
	1 (µg/m3)	٢٤ کاتژمێر

پاشکۆی ژمارە (2) / بەرزترین سنووری ڕێگەپێدراو بۆ پیسکەرەکانی هەوای دەرچوو لە پیشەسازیەکانی دروستکردن وبیناسازی **(mg/Nm^3),** (ملیگرام/مەتر سێ جای پێوانەیی)

ژ	چالاکی	پیسکەرەکان	چڕی پیسکەرەکان	ژ	چالاکی	پیسکەرەکان	چڕی	ژ	چالاکی	پیسکەرەکان	چڕی پیسکەرەکان
1	چیمەنتۆ	تەنۆچکە ڕەققەکانی گشتی	30	3	گەچ	تەنۆچکە ڕەققەکانی	50	6	سیرامیک وکەرەستەی تەندروستیەکان	فلۆریدی هایدرۆجین	5
						یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن	250				
		دووەم ئۆکسیدی گۆگرد	400			دووەم ئۆکسیدی گۆگرد	400			کلۆریدی هایدرۆجین	30
		دووەم ئۆکسیدی نایترۆجین	450			دووەم ئۆکسیدی نایترۆجین	500			پێکهاتەی ئەندامی لە با ڕۆیشتوو گشتی **(VOCs)**	20
		یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن	250			کلۆریدی هایدرۆجین	10				
		کاربۆنی ئەندامی گشتی	10	4	شوشە	تەنۆچکە ڕەققەکانی گشتی	100				
		کلۆریدی هایدرۆجین	10			دووەم ئۆکسیدی گۆگرد	700 سووتەمەنی/گازی سروشتی 1500 جۆرەکانی تری سووتەمەنی				
		فلۆریدی هایدرۆجین	1			دووەم ئۆکسیدی نایترۆجین	1000			قورقوشم	0,5
		هەڵمی جیوە	0,05			کۆی گشتی فلۆریدەکان	5			کادمیۆم	0.2
		کادمیۆم وثالیۆم	0,05			کلۆریدی هایدرۆجین	30	7	دروستکردنی بەردی خاو (میکسەرەکان وکەسارەکان)	تەنۆچکە ڕەققەکانی گشتی	100
		ئەنتیمۆن, زەرنیخ, قورقوشم, کرۆم, کوبالت, مس, مەنگەنیز, نیکل	0,5			زەرنیخ	1	8	کارگەکانی تێکەڵکردنی ئەسفەلت	تەنۆچکە ڕەققەکانی گشتی	50

ژ	چالاکی	پیسکەرەکان	گازی سروشتی	دیزل	ژ	چالاکی	پیسکەرەکان	چڕی			پیسکەرەکان	چڕی
		دایۆکسین وفیورانس	**0.1 Ng/m3**				قورقوشم	5				
		پیسکەرەکان	چڕی پیسکەرەکان									
			گازی سروشتی	دیزل			کادمیۆم	0.2			یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن	500
2	خشت	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	30	50	5	سیرامیک وکەرەستە تەندروستیەکان	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	50				
		یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن	250	500			دووەم ئۆکسیدی گۆگرد	400			پێکهاتەی ئەندامی لە با ڕۆیشتوو گشتی(**VOCs**)	50
		دووەم ئۆکسیدی گۆگرد	50	300			دووەم ئۆکسیدی نایترۆجین	600				
		دووەم ئۆکسیدی نایترۆجین	500	500								

پاشکۆی ژمارە (3)/ بەرزترین سنووری ڕێگەپێدراو بۆ پیسکەرەکانی هەوای دەرچوو لە پیشەسازیەکانی کانزایی (**mg/Nm^3**), (ملیگرام/مەتر سێ جای پێوانەیی)

ژ	چالاکی	پیسکەرەکان	چڕی	ژ	چالاکی	پیسکەرەکان	چڕی	ژ	چالاکی	پیسکەرەکان	چڕی
1	پیشەسازی ئاسن وپۆڵا	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	**50**	**3**	دەرهێنانی کانزا نا ئاسنەکان	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	20 لصناعة قورقوشم 50 لباقي المعادن	**4**	دارشتن ودامەزراندنی کانزاکان	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	**50**
		یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن	**100**			یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن	250			یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن	**200**
		دووەم ئۆکسیدی گۆگرد	**500**			دووەم ئۆکسیدی گۆگرد	500			دووەم ئۆکسیدی گۆگرد	**400**
		ئۆکسیدەکانی نایترۆجین	**500**			ئۆکسیدەکانی نایترۆجین	400				
		پێکهاتەی ئەندامي لە با ڕۆیشتوو	**20**			پێکهاتەی ئەندامي لە با	15			ئۆکسیدەکانی نایترۆجین	**400**

		(VOCs)				رۆیشتوو **(VOCs)**					
		قورقوشم	**2**							پێکهاتەی ئەندامي لە با رۆیشتوو	**150**
		کرۆم	**4**			کۆی گشتی فلۆریدەکان	1			کۆی گشتی فلۆریدەکان	**5**
		کادمیۆم	**0.2**			قورقوشم	**2**			کلۆر	**5**
		نیکڵ	**2**			**مس**	**10**			گۆگردی هایدرۆجین	**5**
		دایوکسین وفیورانس	**0.1 Ng/m3**			هەڵمەکانی جیوە	**0.02**			قورقوشم وکادمیۆم	**2**
2	پیشەسازی دارشتنی ئاسن	تەنۆچکە رەقەکانی گشتی	**50**								
		یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن	**250**			نیکڵ	**10**			مس	**20**
3		ئۆکسیدەکانی نایترۆجین	**500**							نیکڵ, کۆبەڵت, کرۆم	**5**

پاشکۆی ژمارە 4 (أ) / بەرزترین سنووری رێگەپێدراو بۆ پیسکەرە هەواییە دەرچووەکان لە پیشەسازییەکانی کیمیاوی وکارگەکانی دەرمانی وکەرەستەکانی جوانکاری **(mg/Nm3)**

ژ	چالاکی	پیسکەرەکان	چڕی	ژ	چالاکی	پیسکەرەکان	چڕی	پیسکەرەکان	چڕی
1	ترشی نایتریك	ئەمۆنیا	10	7	دروستکردنی گۆڕانکاری بۆ پۆلیمەرەکان وئۆلفینەکان کە کێشەی گەردەیان نزمە، وبۆندارەکان وپێکهاتە ئۆکسێنراوەکان	تەنۆچکە رەقەکانی	50	دایۆکسین وفیوران	0.1 **(Ng/m3)**
		ئۆکسیدەکانی نایترۆجین	400			ئۆکسیدەکانی نایترۆجین	200	بەنزین	5
2	ترشی گۆگردیك	ئۆکسیدەکانی نایترۆجین	200			دوانە ئۆکسیدی گۆگرد	500	1,2 داي کلورومیثان	5
		ئۆکسیدەکانی گۆگرد	450 دووەم ئۆکسیدی گۆگرد 60 سێ یەمی ئۆکسیدی گۆگرد			کلۆریدی هایدرۆجین	10	ئەثیلین	150
		گۆگردی هایدرۆجین	5			ئەکریلۆنتریل	5	سیانیدی هایدرۆجین	2

3	ترشی فسفۆریك	تەنۆچکە ڕەقەکان	50		ویێکهاتە نایترۆجێنراوەکان ویێکهاتە هاڵۆجێنراوەکان	ئەمۆنیا	15	گۆگردی هایدرۆجین	5
		فلۆریدی هایدرۆجین	5			ماددە ئەندامی لە با ڕۆیشتوو	20	نتروبنزین	5
4	ترشی هایدرۆکلۆریك وکلۆرین	کلۆرین	1 لە کاتی **(Partial Liquefaction)** بەشە شل بوونەوە 3 لە کاتی **(Complete Liquefaction)** شل بوونەوەی تەواو			کۆی گشتی توخمە قورسەکان	1.5	گۆگرد ئەندامی	2
		کلۆریدی هایدرۆجین	20**ppm**			جیوە	0.2	کۆی فینۆڵەکان	10
		جیوە	0.2			فورماڵدیهاید	0.15	کابرۆلاکتام	0.1
5	خوێیەکان	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	50	8	دەرمان وکەرەستەکانی جوانکاری	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی		20	
		ئەمۆنیا	50			ماددە ئاکتیڤەکە		0.15	
		ئۆکسیدەکانی نایترۆجین	200			ماددە ئەندامی لە با ڕۆیشتوو		150	
		گۆگردی هایدرۆجین	5			بنزین و فینیل کلۆریدی ودوانە کلۆرۆی ئیثان (هەر یەك بە جیا)		1	
6	ڕەشەکەی کاربۆن	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	30			کلۆریدی هایدرۆجین		20	
		ماددە ئەندامی لە با ڕۆیشتووەکان	50			ئەمۆنیا		20	
		ئۆکسیدەکانی نایترۆجین	600			برۆمیدی هایدرۆجین		2	
		دووەم ئۆکسیدی گۆگرد	850			زەرنیخ		0.05	
		یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن	500			ئۆکسیدی ئەثیلین		0.5	

پاشکۆی ژمارە (4) (ب) / بەرزترین سنووری ڕێگەپێدراو بۆ پیسکەری هەواییە دەرچوەکان لە پیشەسازییەکانی کیمیایی **(mg/Nm^3)**, (ملیگرام/مەتر سێ جای پێوانەیی)

ژ	چالاکی	پیسکەرەکان	چڕی	ژ	چالاکی	پیسکەرەکان	چڕی	ژ	چالاکی	پیسکەرەکان	چڕی
1	پەیینی نایترۆجینییەکان	تەنۆچکە ڕەقەکان	50	5	پاڵاوتنی نەوت	تەنۆچکە ڕەقەکانی	50	9	کاغەز	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	0.5 کگم/تەن
		ئەمۆنیا	50			ئۆکسیدەکانی گۆگرد	150 بۆ یەکەکانی جیاکردنەوە (إستخلاص) گۆگرد 500 بۆ یەکەکانی تر			دووەم ئۆکسیدی گۆگرد	0.4 کگم/تەن للكرافيت 1کگم/تەن لجۆرەکانی أخرى
		ئۆکسیدەکانی نایترۆجین	500			ئۆکسیدەکانی نایترۆجین	450			ئۆکسیدەکانی نایترۆجین	1.5 کگم/تەن

50	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	چاپکردن	10	5	ڤەنادیۆم			50	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	پەیینی فۆسفاتییەکان	2
100	مادده ئەندامیەکان لە با ڕۆیشتوو			1	نیکڵ			50	ئەمۆنیا		
500	ئۆکسیدەکانی نایترۆجین			10	گۆگردی هایدرۆجین			500	ئۆکسیدەکانی نایترۆجین		
0.1	ئایزوسیاناتەکان			10	تەنۆچکە ڕەقەکانی	یەکەکانی چارەسەرکرنی گازی سروشتی	6	5	فلۆریدەکان		
50	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	چارەسەرکردنی ڕۆنی ڕووەکی	11	150	ئۆکسیدەکانی نایترۆجین			5	فلۆریدی هایدرۆجین		
100	ماددەئەندامیەکان لە با ڕۆیشتوو گشتی			75	دوانە ئۆکسیدی گۆگرد			30	کلۆریدی هایدرۆجین		
50	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	چارەسەرکردنی ڕووەکانی کانزایی یان پلاستیکی یان لاستیکیەکان(مەتاتی)	12	100	یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن			50	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	دڵۆپاندنی قیتران وخەڵوس	3
10	کلۆریدی هایدرۆجین			150	پێکهاتەی ئەندامیەکان لە با ڕۆیشتوو			50	مادده ئەندامیەکان لە با ڕۆیشتوو		
350	ئۆکسیدەکانی نایترۆجین			20	دەنکۆڵە (الجسيمات) ڕەقەکانی گشتی	پیشەسازی وقتووکردنی قڕکەرەکان	7	5	هەڵمەکانی قیتران		
50				50	مادده ئەندامیەکانی گشتی			50	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	پاککردنەوەی ڕۆنی کانزایی	
100	مادده ئەندامیەکان لە با ڕۆیشتوو			20	پێکهاتەی ئەندامیەکان لە با ڕۆیشتوو			1.2	دوانە ئۆکسیدی گۆگرد		
				5	کلۆریدەکان						
80	کاربۆنی ئەندامیەکان گشتی			2	کلۆریدی هایدرۆجین سیانیدی هایدرۆجین گۆگردی هایدرۆجین			3	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	چارەسەرکردنی ڕووەکان بە مادده ئەندامیەکان	4
				20	ئەمۆنیا			0.35	دوانە ئۆکسیدی نایترۆجین		
20	مادده ئەندامیەکان هەڵۆجینکراو لە با ڕۆیشتوو			50	تەنۆچکە ڕەقەکانی	پیشەسازی دار وبەرهەمەکانی	8	0.1	ئەمۆنیا		
				20	فورماڵدیهایدەکان						
				120	مادده ئەندامیەکان لە با ڕۆیشتوو گشتی(وەکوو کاربۆن پێوانەکراو)			30	فینۆلەکان وفۆرماڵدیهایدەکان		

پاشکۆی ژمارە (5) بریاردەرەکانی دەرهاوێشتە دەرچووەکان لە وێستگەکانی دروستکردنی ووزە وبۆیلەرەکان وموەلیدە کارەباییەکان وهەر سەرچاوەیەکی تر

چالاکی	پیسکەرەکان	(جۆری سووتەمەنی بەکارهاتوو) گازی سروشتی	گازی کۆک وگازەکانی چارەسەرکردن	دیزڵ	خەڵوس: کەمتر لە 600 مێگاوات	خەڵوس: زیاتر لە 600 مێگاوات	پاشماوەکانی کشتوکاڵی
		بەرزترین ئاستی ڕێگەپێدراو **(mg/Nm3)**					
1) وێستگەکانی دروستکردنی ووزە وبۆیلەرەکان	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	50	100	100	50		50
	یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن	100	300	250	250		250
	دووەم ئۆکسیدی گۆگرد	150	350	300	450-1300	450-850	100
	دووەم ئۆکسیدی نایترۆجین	500	500	500	20-500		500
	قوڕقوشم (لە تەنۆچکە ڕەقەکانی)	/	2	2	/		/
	هەڵمەکانی جیوە	/	1	1	/		/

چالاکی	پیسکەرەکان	بەرزترین ئاستی ڕێگەپێدراو **(ppm)**
2) موەلیدەکانی کارەبایی	یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن	0.26
	دووەم ئۆکسیدی گۆگرد	0.14
	دووەم ئۆکسیدی نایترۆجین	0.05
	گۆگردی هایدرۆجین	0.005

چالاکی	پیسکەرەکان	بەرزترین ئاستی ڕێگەپێدراو **(N mg/m3)**
3) هەر سەرچاوەی تر	تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	50
	یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن	250
	دووەم ئۆکسیدی گۆگرد	100
	دووەم ئۆکسیدی نایترۆجین	300
	مادده ئەندامیەکانی گشتی	50
	کۆی گشتی توخمە قورسەکان	2

پاشکۆی ژمارە 6 / بریاردەرەکانی دەرهاوێشتەی پیسکەرەکان لە سووتێنەرەکانی پاشماوەی شارەوانی ومەترسیدار

جۆری سووتێنەر	سووتێنەرەکانی پاشماوەی شارەوانی	سووتێنەرەکانی پاشماوەی پزیشکی
بەرزترین ئاستی ڕێگەپێدراو **(mg/Nm3)**		

تەنۆچکە ڕەقەکانی گشتی	**20**	10 تێکرای ڕۆژانە
دووەم ئۆکسیدی گۆگرد(**SO_2**)	**100**	50 تێکرای ڕۆژانە
ئۆکسیدەکانی نایترۆجین(**NOX**)	**300**	200 تێکرای ڕۆژانە
یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن (**CO**)	**100**	50 تێکرای ڕۆژانە
ماددە ئەندامیەکان لە با ڕۆیشتوو(**VOCs**)	**20**	10 تێکرای ڕۆژانە
ترشی هیدرۆکلۆریك(**HCL**)	**20**	10 تێکرای ڕۆژانە
ترشی هیدرۆفلۆریك (**HF**)	**2**	1 تێکرای ڕۆژانە
کانزاییە قورسەکان وپێکهاتەکانیان	قورقوشم وکادمیۆم وپێکهاتەکانی **= 0.1** جیوە وپێکهاتەکانی **=0.1**	0.1=وپێکهاتەکانیان **(Pb , Cd, Cr, Sb, As, Co Cu, Ni, Mn, Sn, V)**
کۆی گشتی کانزاییە قورسەکان وپێکهاتەکانیان	**0.5**	**0.5**
دایۆکسینەکان وفیۆرانسەکان	**0.1 (Ng/m3)** نانۆ گرام/مەتر سێ جای (ژەهرە هاوتا) **(Toxic Equivalent) (TEQ)**	

پاشکۆی ژمارە 7 / بریاردەرەکانی دەرهاوێشتەکان لە بزوێنەری هۆکارەکانی گواستنەوە وماتۆریسکیلەکان

- 1- هۆکارەکانی گواستنەوە کە بە بەنزین ودیزڵ کار دەکات

نوع هۆکاری گواستنەوە	پیسکەرەکان	مۆدیلەکان	ڕێگاکانی پێوانەکردن

		پێش 2005	2005- 2015	دوای 2015	
هۆکاری گواستنەوە کە بە بەنزین کار دەکات	HC (PPM)	600 ppm	300 ppm	200 ppm	لە کاتی کەمترین خێرایی (600-900 خول/خولانەوە)
	CO%	لە 4%ی قەبارە	لە 1.5%ی قەبارە	لە 1.2%ی قەبارە	لە کاتی کەمترین خێرایی (600-900 خول/خولانەوە)
هۆکاری گواستنەوە کە بە دیزڵ کار دەکات	ناروونی	30%		لە کاتی بەرزترین توندی (تعجیل)	

2- ماتۆرسکیلەکان

سەرچاوە	قەبارەی بزوێنەر	دووەم خولانەوە		سێ یەمی خولانەوە	
		HC%	CO%	HC%	CO%
ماتۆرسکیلەکان کە لە خزمەتدان	-	لە 1.1 %ی قەبارە	لە 5.5%ی قەبارە	لە 0.45%ی قەبارە	لە 5.5%ی قەبارە
ماتۆرسکیلەکان کە لە خزمەتدان لە دوای دەرکردنی ڕێنماییەکان	کەمتر لە 125 سم^2	لە 0.7%ی قەبارە	لە 4%ی قەبارە	لە 0.4%ی قەبارە	لە 4%ی قەبارە
	لە (126-500) سم^2	لە 0.45%ی قەبارە	لە 3.6%ی قەبارە	لە 0.25%ی قەبارە	لە 3.6%ی قەبارە
	زیاتر لە 500 سم^2	لە 0.3%ی قەبارە	لە 3%ی قەبارە	لە 0.1%ی قەبارە	لە 2.5%ی قەبارە

تێبینیە هونەریەکان سەبارەت بە پاشکۆکان :

1) **پاشکۆکانی (1 , 2, 3, 4 (أ,ب), 5, 6 ,7):**

أ. مەتر سێجای پێوانەیی { **Normal Cubic Meter** (Nm^3) } ئەو مەتر سێجایەیە لە گازی ووشك لە بارودۆخەکانی **(25 C°)** و (1) یەك پەستانی کەش.

ب. پێوانەکردنی چڕی پیسکەرە باسکراوەکان لە پاشکۆکانی سەرەوەوە و هەر ماددەیەك کە لە ئگزۆزی ئۆتۆمبیلەکان یان ماتۆرسکیلەکان دەردەچن بەو شێوەیەی کە لەلایەن ئاژانسی ژینگەی ئەمریکی (EPA) (**Environmental Protection Agency**) پەسەندکراوە وەك ڕێگەیەك بۆ پێوانەکردنی سەرەچاوەیی یان هاوتای ئەو لە ڕێگەکانی پێوانەکردنی سەرچاوەیی زانستی لەڕێگەی بەکارهێنانی ئەم هاوکێشەیەی خوارەوە بۆ پێوانەکردنی چڕی ئەو پیسکەرانەی کە لە دووکەڵکێشەکانی چالاکییە پیشەسازییەکان دەردەچن :

چڕی ڕاستەقینەی پیسکەرەکە لە بارودۆخە پێوانەییەکان (ستانداردەکان) =

چڕی پێوانەکراو **×**(21- ڕێژەی ئۆکسجینی سەرچاوەیی) **×** پلەی گەرمی پێوراو م°+273 **×** 1
(21- ڕێژەی ئۆکسجینی پێوراو)   273   پەستانی کەشی پێوراو

ج. بارودۆخە سەرچاوەیەکان بۆ پیشەسازیە باسکراوەکان لە پاشکۆکان بە ڕێژەی ئۆکسجین و پلەی گەرمی 273 گلڤن و پەستانی (1) کەش (کەشەپەستان) دیاری دەکرێت .

2) پاشکۆی ژمارە (6) :

أ. دایۆکسینەکان و فیورانەکان : بریتین لە ئاوێتەی فرە کلۆری ترسناك کە زەرەر و زیانی تەندروستی و ژینگەیی یان هەیە کە ئاوێتەکانی دووەم بەنزۆ – بارا – دایوکسین – فرە کلۆری و ئاوێتەکانی دووەم بەنزۆ فیوران فرە کلۆری , ئاوێتەی ئەرۆماتی (عەتری) سێ ئەڵقەیی پێکدێن لە دوو ئەڵقەی بەنزینی بەستراو بە دوو گەردیلەی ئۆکسجین لە حاڵەتی پێکهاتەکانی دایۆکسین و بە یەك گەردیلەی ئۆکسجین لە

حاڵەتی ئاوێتەکانی فیوران و دەکرێت شوێنی گەردیلەکانی هایدرۆجین بگرنەوە کە دەگاتە هەشت گەردیلەی کلۆر و شوێنەکانیان ئالوگۆڕ دەکەن لە ئاوێتەکە.

ب. تێکڕای چری دایوکسینەکان و فیورانساتەکان لەماوەی ماوەیەکی نموونەیی (6) کاتژمێری وەك کەمترین رادە و (8) کاتژمێر وەك زۆرترین رادە دەپێورێن. بەهای دیاریکەری دەرهاوێشتەی چری گشتی لە دایۆکسینەکان وفیورانەکان وەك هاوتا (هاوهێز)ێکی ژەهراوی **(TEQ)** وەك ئەمەی خوارەوە:

- **(TEF) Toxicity Equivalence Factor**: هاوکۆلکەی هاوهێزی بۆ ژەهرێتی.
- **(TEQ) Toxicity Equivalence**: ئەو بڕە گشتی یە هاوتایەیە (ژەهرێتی هاوتا) کۆی گشتی چری یەکان لە ئاوێتەکانی دایۆکسینەکان وفیورانەکان .
- **(TEQ)** حساب دەکرێت لەرێگەی لێکدانی کێشی راستەقینە بە گرام بۆ هەر ئاوێتەیەکی دایوکسین یان فیوران لە هاوکۆلکەی ژەهرێتی هاوتا **(TEF)**ی بەرامبەر ئەو و دواتریش ئەنجامەکان کۆدەکرێتەوە. ئەو ژمارەیەی لە هاوکێشەکەوە بەرهەم دێت **(TEQ)** دەنوێنێت.
- **(TEQ)**= کۆی گشتی (TEF × چری) بۆ هەر جۆرێك لە دایۆکسین و فیوران

ئەم خشتەیەی خوارەوە بەهاکانی هاوکۆڵکەی ژەهرێتی هاوتا(هاوهێز) (TEF) بۆ ئاوێتەکانی دایۆکسین و فیوران دەنوێنێت

TEF	هێما	ئاوێتەکانی دایۆکسین / Dioxin فیوران Furan		ژ
1	2,3,7,8-TCDD	Tetrachlorodibenzo-p-dioxin	دایۆکسینەکان	1
0.5	1,2,3,7,8-PeCDD	Pentachlorodibenzo-p-dioxin		2
0.1	1,2,3,6,7,8-HxCDD	Hexachlorodibenzo-p-dioxin		3
0.1	1,2,3,4,7,8-HxCDD	Hexachlorodibenzo-p-dioxin		4
0.1	1,2,3,7,8,9-HxCDD	Hexachlorodibenzo-p-dioxin		5
0.01	1,2,3,4,6,7,8-HpCDD	Heptachlorodibenzo-p-dioxin		6

0.001	1.2,3,4,6,7,8,9-OCDD	Octachlorodibenzo-p-dioxin		7
0.1	2,3,7,8-TCDF	Tetrachlorodibenzofuran	فیورانەکان	8
0.05	1,2,3,7,8-PeCDF	Pentachlorodibenzofuran		9
0.5	2,3,4,7,8-PeCDF	Pentachlorodibenzofuran		10
0.1	1,2,3,6,7,8-HxCDF	Hexachlorodibenzofuran		11
0.1	1,2,3,7,8,9-HxCDF	Hexachlorodibenzofuran		12
0.1	1,2,3,4,7,8-HxCDF	Hexachlorodibenzofuran		13
0.1	2,3,4,6,7,8-HxCDF	Hexachlorodibenzofuran		14
0.01	1,2,3,4,6,7,8-HpCDF	Heptachlorodibenzofuran		15
0.01	1,2,3,4,7,8,9-HpCDF	Heptachlorodibenzofuran		16
0.001	1,2,3,4,6,7,8,9-OCDF	Octachlorodibenzofuran		17

3) پاشکۆی ژمارە 7 :

أ. پێوانەکردن لە خێرایی خاو ئەنجام دەدرێت.

ب. وشەی قەبارە واتای رێژەی قەبارەیی % (v/v) پیسکەرەکە بۆ کۆی گشتی دەرهاوێشتەکان لە قەبارەیەکی دیاریکراو دەگەیەنێت.

ج. پێوانەکردنی چری هەر ماددەیەکی دەرچوو لە ئیگزۆزی ئۆتۆمبێلەکان و ماتۆرسکیلەکان, لەو رێگە پەسەندکراوەیە کە لەلایەن ئاژانسی ژینگەی ئەمریکی یان هاوتاکەی لە رێگەکانی پێوانەکردنی سەرچاوەیی جیهانی دەگیرێتەبەر پشتی پێ دەبەسترێت .